

Pensioner på tillväxt

[nggallery id=155]

Svenska AP-fonderna har aktier i oljebolaget Chevron, som är mitt i en seg rättsprocess om ett skitigt förflutet i Ecuador. Om ödelagd djungel och utdöda folk. Men AP-fonderna och deras Etikråd "avvaktar".

Text och bild: Marcus Berglund | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 3 2010](#)

Första AP-fonden har aktier för 409 miljoner kronor inversterade i Chevron. Andra AP-fonden 332 miljoner, Tredje AP-fonden 318 miljoner samt Fjärde AP-fonden 476 miljoner. Svenska pensionspengar är satta på tillväxt i Chevron med 1 535 miljoner kronor sammanlagt – över 1,5 miljard. Med ett övergripande mål om hög avkastning.

Innebär det att Sverige har ett ansvar för Ecuadors förödda djungler i Amazonas? För hur Chevron agerar mot lokalbefolkningen i den rättsprocess som pågått sedan 17 år? För hur Alejandro Soto har det?

Småbonden Alejandro Soto fingrar förstrött på en mutter i sin lilla verkstad, inklämd mellan övergivna och nybyggda oljebrunnar några kilometer utanför staden Lago Agrio. Han växte upp här och såg en hel region förändras i oljans, det svarta guldets, spår.

Lago Agrio är döpt efter det amerikanska oljebolaget Texacos hemstad Sour Lake i USA. I nästan trettio år verkade Texaco (i dag Chevron) i den ecuadorianska delen av Amazonas sedan stora oljefyndigheter upptäckts där 1964. Alejandro Soto pekar mot oljeanläggningarna några hundra meter bort.

– När Texaco kom med sina maskiner och började bygga vägar och borra efter olja förstod vi ingenting. De bara högg ner våra grödor och tog den mark de ville ha. Om man motsatte sig så tillkallades polisen eller militären. Ingen lyssnade på oss.

Snart började effekterna av bolagets verksamhet att märkas.

Oljeläckorna blev vardag.

– Vi försökte fortsätta leva som vi hade gjort förut. Vi vispade bort oljan från vattnet och använde det sedan till hushållet som vi alltid gjort. Vi åt fisken från floden. Ingen berättade för oss att oljan var skadlig. Tvärtom sa man att den var bra, att den till och med hade medicinska egenskaper. Bristen på information från regeringen och företaget om hälsorisken fick förödande konsekvenser. Liksom resten av invånarna plågades Alejandros familj av återkommande illamående och värk. Flera dog så småningom i cancer. Alejandros bror var en av dem.

Mer än fyrtio år har gått sedan den första oljan utvanns ur den orörda marken i Ecuadors regnskog. De själsliga såren dröjer kvar i det tysta, men skadorna på miljön syns desto tydligare. Överallt ligger oljegropar som ärrbildningar i den fuktiga marken.

– När Texaco provborrade efter olja så dumpade de bara testoljan och allt möjligt annat skräp i gropar vid sidan av. Det fanns ingen kontroll och oljan flöt ut i vattendragen, i diken, på vägarna. Grödorna vägrade att växa och fisken i floderna försvann.

På kort tid förändrades en hel regions livsförutsättningar och mycket av invånarnas kultur och traditionella kunskap gick förlorad. Två nomadiska ursprungsfolk, Tetetes och Sansahuari, försvann för alltid.

– Vi som bodde här fick aldrig ut någonting av oljeutvinningen, säger Alejandro Soto. Tvärtom skapade den fattigdom.

Under tre decennier hade mer än 100 miljarder liter råolja och orenat processvatten dumpats rakt ut i vattendragen. Samtidigt som luften var svart från oupphörliga öppna oljegasbränder. När Texaco lämnade Ecuador 1992 ärvde det fattiga sydamerikanska landet nästan tusen oskyddade utvinningsplatser, "oljegropar", som fortfarande svämmer över när det regnar. I Ecuador kallas miljökatastrofen för

"regnskogens Tjernobyl".

1993 gick ursprungsfolken och de boende i Amazonas samman och stämde Texaco för brott mot de mänskliga rättigheterna och miljön i en domstol i New York. Det var första gången i historien som ett multinationellt bolag ställdes inför rätta för denna typ av brott i sitt hemland. 2008 enades båda parter om att en oberoende inspektion av Texacos gamla anläggningar och utvinningsplatser skulle göras. Slutsatsen: en rekommendation om ersättning på cirka 200 miljarder kronor. Det största miljörelaterade skadeståndsanspråket någonsin.

När Chevron köpte Texaco 2001 så ärvde man rättsfallet. 2003 lyckades bolaget flytta rättegången till Ecuador efter att upprepade gånger ha prisat det sydamerikanska landets juridiska förträfflighet. Väl i Ecuador har bolaget svängt om helt och anklagar nu det ecuadorianska rättssystemet för att vara korrumpert och påverkat av politiskt inflytande. Ett av Chevrons stora problem är dess arrogans, menar Pablo Fajardo. Han är advokat för ursprungsfolken i Amazonas och har jobbat med fallet ändå sedan början av 90-talet.

– Att förlora ett mål i USA mot någon på samma nivå vore en sak. Men att förlora mot en grupp indianer från Amazonas? Det skulle vara för pinsamt. När Chevron lyckades flytta fallet till Ecuador så trodde de att de skulle kunna påverka domarna och att de kunde bete sig som de gjort i landet förut. Men de misstog sig. Fallet befinner sig nu så nära offren som det är möjligt och de bevakar varje drag som bolaget gör.

Skillnaden i de ekonomiska förutsättningarna för att driva fallet är uppenbar. Det var som David mot Goliat redan från början. Att driva ett fall mot ett av världens största bolag är svårt. Att göra det i 17 år är en närmast överväldigande uppgift.

– Chevron har cirka 8 000 jurister. Vi är tre stycken. Vi måste arbeta mer än dubbelt så hårt för att hinna med att motbevisa alla anklagelser som Chevron kommer med. Men vi har en viktig fördel. Vi behöver inte ljuga eller hitta på saker.

Vi behöver bara styra diskussionen mot vad som egentligen händer, säger Fajardo. Mot sanningen.

Bolaget använde under hela sin tid i Ecuador förlegad teknik, anser Pablo Fajardo, och bristfälliga miljökontroller som i USA låg långt under vad som ansågs acceptabelt. Det handlar om dubbelmoral. I USA gjorde man en sak, här en annan.

Ecuador saknade inte miljölagar, faktum är att landet redan sedan 1920-talet förfogade över klara restriktioner, berättar Fajardo. Texaco visste också att de verkade i ett unikt ekosystem. Men ur en kombination av företagets girighet och regeringens svaga överblick spanns ett nät av korrupktion mellan det amerikanska bolaget de ecuadorianska tjänstemännen.

– Texaco lyckades tänja på bestämmelserna så att de kunde utvinna olja med billigare teknik till större förtjänst, medan miljön och människorna i området betalade notan, säger Fajardo.

Chevrons version är givetvis en annan. Kent Robertson, chef på bolagets avdelning för rättsliga frågor, menar att rättegången är ett bedrägeri och riktar hård kritik mot inspektionen från 2008 som resulterade i det rekordstora skadeståndskravet.

– Rapporten är en komplot och spökskrevs av åklagarsidan, hävdar Robertson. Den borde avskrivas från rättegången. Det finns till exempel inga vetenskapliga belägg för att oljan skulle ha lett till cancer. Anklagelserna om högre cancergrad i området kommer från assistenter i inspektionen med band till ursprungsfolkens advokater.

Åklagarsidans beskyllningar om att Texaco skulle ha använt speciellt bristfälliga miljökontroller och billig teknik i Ecuador avfärdar Robertson som "nonsens":

– Bara i USA finns det över 100 000 oljegropar utan syntetiskt skydd. De flesta har ett naturligt skydd som till exempel lera, precis som i Ecuador.

– När det gäller processvattnet så måste man förstå att det inte är klassat som "giftigt avfall" någonstans i världen. Bara i USA släpptes det 1985 ut runt 200 miljarder liter

processvatten.

Chevrons Kent Robertson menar i stället att de miljöproblem som finns i Ecuador i dag beror på det ecuadorianska statliga bolaget PetroEcuador.

– Texaco, inte Chevron, verkade i Ecuador. Texacos partner, PetroEcuador, tog sedan över oljefälten för 20 år sedan och har upprepade gånger försäkrat att de är ansvariga för dagens miljösituation i området. Vi förnekar inte att människorna i Amazonas kämpar med stora problem. Men det är inte vårt fel, betonar han.

AP-fondernas enhet för miljö- och etikfrågor, Etikrådet, bildades 2007. Enheten har som uppgift att föra dialog med utvalda bolag i pensionsfondernas aktieportfölj med målet att påverka dessa i rätt riktning.

– Vi försöker påverka företagen att anta nya policydokument och utbilda sin personal för att säkerställa att bolagen ställer samma krav på sociala och miljömässiga aspekter oavsett var i världen som verksamheten sker, säger Nadine Viel Lamare på Första AP-fonden. Vår roll är att vara lite "jobbiga" aktieägare.

Chevron identifierades snabbt som ett av de bolag man ville arbeta med, främst på grund av det kända fallet i Ecuador. Målet med dialogen med Chevron är enligt Etikrådets rapporter att bolaget "adresserar de specifika föroreningsproblemen som föreligger som konsekvens av företagets verksamhet i Ecuador". Men hur effektivt är det egentligen att föra en dialog med ett världsomspännande och mäktigt bolag som Chevron?

– Vi har generellt haft svårare att komma till tals med amerikanska bolag. Chevron är inget undantag. Över tid så har vi dock börjat få en bra dialog och det finns en fungerande kommunikation. Det viktiga är att vi fortsätter att ha den här kontakten med bolaget.

AP-fonderna kan inte spekulera i varken domstolsutslaget eller vad Chevrons reaktion kommer att bli, menar hon. Därför avvaktar de.

– Chevrons åsikt i den här frågan är känd. De anser att de har uppfyllt sitt åtagande utifrån det som man avtalade någon gång på 90-talet och att man har fullgjort sin del och att det då är någon annan som bär ansvaret. Vi som AP-fonder kan inte bedöma om det här stämmer eller inte. Vi vill att företaget ska ta rimligt ansvar för sitt agerande men vi kan inte döma Chevron på förhand.

I AP-fondernas riktlinjer står att "fonderna ska ta hänsyn till etik och miljö, dock utan att göra avkall på det övergripande målet om hög avkastning". Med andra ord: hög avkastning går först.

– Det finns sektorer som gruv- och oljeindustrin med miljömässiga och sociala problem. Det är vi fullt medvetna om. Samtidigt har vi ett uppdrag att uppnå hög avkastning till låg risk. Att utesluta hela sektorer är då inte i enlighet med uppdraget, anser Nadine Viel Lamare på Första AP-fonden.

– Det arbetssätt som de olika AP-fonderna har innebär att vi har aktieinnehav i väldigt många företag. Fördelen med det är att när det ploppar upp ett problem så har oftast någon av AP-fonderna ett innehav i just det företaget. Då engagerar vi oss i alla fall i det.

Glaset är antingen halvfullt eller halvtomt. Å ena sidan går Sveriges pensionsfonder i bräschen för en ökad medvetenhet och kunskap om kapitalförvaltares och företags sociala och miljömässiga ansvar. Å andra sidan är möjligheterna att med mjuk dialog påverka ett av världens mäktigaste företag minimal. Över 1,5 miljard svenska pensionskronor sponsrar då ett företag med en undanlidande attityd till sin roll i en av de värsta miljökatastroferna någonsin.

Ett avgörande i den utdragna rättegångsprocessen väntas först i början av nästa år. Oavsett i vilken favör domen faller, så kommer den otvivelaktigt att omdefiniera förutsättningarna för att ställa företag till svars för deras agerande i utvecklingsländer. Advokaten Pablo Fajardo tror att fallets betydelse går bortom Amazonas gränser.

– Rättegången mot Chevron handlar om den dubbelmoral som främst europeiska och nordamerikanska bolag tillämpar i Latinamerika och resten av världen. Ett synsätt som bygger på att det inte är lika viktigt att bry sig om miljö och människor i fattiga länder som hemma. Rättegången är ett hot mot hela det systemet. Om befolkningen i Amazonas vinner fallet så skulle det betyda ett genombrott för alla som drabbats av liknande situationer i andra delar av världen.

Området i Amazonas där Texaco verkade är i dag, efter 40 års oljeexploatering, fortfarande en av de absolut fattigaste delarna av Ecuador. Oljan läcker ännu ut från Texacos gamla dumpningar och på nytt rivs de gamla sårskorporna upp i naturen och hos dem som lever där. Alejandro Soto hoppas på framgång i rättegången, inte bara för rättvisans skull, utan även för framtiden.

– Vi är människor och har rätt att få leva i en ren miljö, så som vi vill lämna den i arv till våra barn. Om vi inte kan göra det, vilken är vår gåva till dem egentligen? Jag hoppas att vi kan vinna och reparera skadorna. För det behöver vi största möjliga stöd från alla som kan, även från Sverige.

marcus.berglund@gmail.com